Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
GERARDA HOGANA
přednesené dne 21. března 2019[1]

Věc C-34/18

Ottília Lovasné Tóth
proti
ERSTE Bank Hungary Zrt.

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Fővárosi Ítélőtábla (Regionální odvolací soud v Budapešti, Maďarsko)]

„Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce – Ochrana spotřebitelů – Zneužívající ujednání – Směrnice Rady 93/13/EHS – Rozsah působnosti – Ujednání odrážející právní předpisy – Příloha – Právní síla – Článek 3 odst. 1 – Posouzení zneužívající povahy ujednání – Dojem, který ujednání vyvolává u průměrného spotřebitele – Srozumitelnost ujednání – Existence vzájemně rozporných vnitrostátních rozsudků“

1. Projednávaná věc se týká sporu mezi ERSTE Bank Hungary Zrt. (dále jen „Banka“) a Ottílií Lovasné Tóth ohledně zneužívající povahy blíže určeného ujednání obsaženého ve smlouvě o úvěru, která se týkala objektu určeného k bydlení. Sporné ujednání je obsaženo v zástavní smlouvě, přičemž zaprvé stanoví, že každá ze stran prohlašuje, že je vázána povinností přijmout jako rozhodnou notářskou listinu, která byla vyhotovena v souladu s účty dlužníka i s účetnictvím a rejstříky Banky, a zadruhé že každá ze stran souhlasí s přijetím této listiny za právní základ pro přímý výkon pohledávky v případě neplnění.

2. Kúria (Nejvyšší soud, Maďarsko) totiž již dříve vydal několik rozsudků týkajících se ujednání obdobného tomu, které je předmětem sporu v původním řízení. V těchto rozsudcích Kúria (Nejvyšší soud) konstatoval, že takové ujednání pouze odkazuje na existující institut vnitrostátní notářské exekuce, a z právního hlediska tudíž nemá vliv na právo žádné ze stran podat žalobu, ani se nedotýká důkazního břemene.

3. V tomto kontextu se předkládající soud především táže, zda lze toto ujednání navzdory shora uvedenému prohlásit za zneužívající na základě směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. 1993, L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288; oprava v Úř. věst. 2016, L 303, s. 26) (dále jen „směrnice z roku 1993“), a to v zásadě z důvodu mylného dojmu, který může takové ujednání vzbudit u průměrného spotřebitele.

4. Před posouzením této otázky je nejprve třeba citovat příslušná ustanovení směrnice z roku 1993.

1 – Původní jazyk: angličtina.

I. Právní rámec

A. Unijní právo

1. Směrnice 93/13

5. V šestnáctém, sedmnáctém a dvacátém bodě odůvodnění směrnice z roku 1993 se uvádí:

„vzhledem k tomu, že posouzení zneužívající povahy smluvních ujednání podle zvolených obecných kritérií, zejména v činnostech prodeje nebo poskytování, které mají veřejnoprávní povahu a které poskytují kolektivní služby se zohledněním solidarity mezi uživateli, musí být doplněno o prostředek k celkovému hodnocení různých dotčených zájmů; že to staví do popředí požadavek poctivosti [dobré víry]; že při posuzování poctivosti [dobré víry] musí být brán zvláštní ohled na sílu vyjednávacích pozic stran, na to, zda měl spotřebitel nějakou pohnutku k tomu, aby souhlasil s ujednáním, a zda zboží bylo dodáno nebo služby poskytnuty na zvláštní objednávku spotřebitele; že požadavek poctivosti [dobré víry] může být uspokojen prodávajícím nebo poskytovatelem, jestliže jedná poctivě a spravedlivě s druhou stranou, jejíž oprávněné zájmy musí vzít v úvahu;

vzhledem k tomu, že pro účely této směrnice může mít seznam ujednání uvedených v příloze pouze příkladmou funkci, a v důsledku co nejméně omezující povahy směrnice může být rozsah těchto ujednání členskými státy v jejich vnitrostátních právních předpisech rozšířen nebo omezen;

[…]

vzhledem k tomu, že smlouvy by měly být sepsány jasným a srozumitelným jazykem; že by měla být spotřebiteli dána příležitost, aby si prověřil všechna ujednání a v případě pochybnosti by měl převažovat výklad, který je pro spotřebitele nejpříznivější“.

6. Článek 1 odst. 2 směrnice z roku 1993 stanoví:

„Smluvní ujednání, která odrážejí závazné právní a správní předpisy a ustanovení nebo zásady mezinárodních úmluv, jejichž stranami jsou členské státy nebo Společenství, zejména v oblasti dopravy, nejsou předmětem ustanovení této směrnice.“

7. Podle článku 3 směrnice z roku 1993 platí:

„1. Smluvní ujednání, které nebylo individuálně sjednáno, je považováno za zneužívající, jestliže v rozporu s požadavkem poctivosti [dobré víry] způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.

[…]

3. Příloha obsahuje informativní a nevyčerpávající seznam ujednání, která mohou být považována za zneužívající.“

8. Článek 4 odst. 1 a 2 směrnice z roku 1993 znějí následovně:

„1. Aniž je dotčen článek 7, posuzuje se zneužívající povaha smluvního ujednání s ohledem na povahu zboží nebo služeb, pro které byla smlouva uzavřena, a s ohledem na všechny okolnosti v době uzavření smlouvy, které provázely její uzavření, a na všechna ostatní ujednání smlouvy nebo jiné smlouvy, ze kterých vychází.

2. Posouzení zneužívající povahy smluvních ujednání se netýká vymezení hlavního předmětu smlouvy, ani přiměřenosti mezi cenou a odměnou na straně jedné a službami nebo zbožím poskytovaným jako protiplnění na straně druhé, pokud jsou tato ujednání sepsána jasným a srozumitelným jazykem.“

9. Článek 5 směrnice z roku 1993 stanoví:

„V případě smluv, v nichž jsou všechna nebo některá ujednání nabízená spotřebiteli předložena písemně, musí být tato ujednání sepsána jasným a srozumitelným jazykem. Při pochybnosti o významu některého ujednání se použije výklad, který je pro spotřebitele nejpříznivější. […]“

10. Podle čl. 6 odst. 1 směrnice z roku 1993 platí:

„Členské státy stanoví, že zneužívající ujednání použitá ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazná a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných zneužívajících ujednání.“

11. V článku 7 odst. 1 a 2 směrnice z roku 1993 se stanoví:

„1. Členské státy zajistí, aby v zájmu spotřebitelů a soutěžitelů byly k dispozici odpovídající a účinné prostředky zabraňující dalšímu používání zneužívajících ujednání ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli.

2. Prostředky uvedené v odstavci 1 musí zahrnovat právní předpisy, podle nichž se osoby nebo organizace, které mají podle vnitrostátních právních předpisů oprávněný zájem na ochraně spotřebitelů, mohou v souladu s vnitrostátními právními předpisy obrátit na soud nebo příslušné správní orgány s žádostí o rozhodnutí, zda smluvní ujednání sepsaná pro obecné použití jsou zneužívající, aby tak mohly použít vhodné a účinné prostředky k zabránění dalšímu použití takových ujednání.“

12. Dle znění článku 8 směrnice z roku 1993 platí:

„Členské státy mohou přijmout nebo ponechat v platnosti přísnější ustanovení slučitelná se Smlouvou v oblasti působnosti této směrnice, aby zajistily nejvyšší stupeň ochrany spotřebitele.“

13. V bodě 1 přílohy směrnice z roku 1993 se uvádí:

„Ujednání, jejichž předmětem nebo účinkem je:

[…]

m) poskytnout prodávajícímu právo určovat, zda dodané zboží nebo poskytnutá služba je v souladu se smlouvou, nebo výlučné právo vykládat kterékoli smluvní ujednání;

[…]

q) vyloučit nebo omezit právo spotřebitele podat žalobu nebo použít jiný právní prostředek nápravy, zejména požadovat na spotřebiteli, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů, nebo bránit uplatnění tohoto práva, nepřiměřeně omezit důkazní prostředky, které má spotřebitel k dispozici, nebo uložit spotřebiteli důkazní břemeno, které by podle použitelného práva měla nést druhá smluvní strana.“

2. Směrnice 2005/29

14. Článek 6 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (směrnice o nekalých obchodních praktikách) (Úř. věst. 2005, L 149, s. 229), nadepsaný „Klamavá jednání", v odstavci 1 stanoví:

„1. Obchodní praktika je považována za klamavou, pokud obsahuje nesprávné informace, a je tedy nepravdivá, nebo pokud jakýmkoli způsobem, včetně celkového předvedení, uvádí nebo je schopná uvést průměrného spotřebitele v omyl ve vztahu k jednomu nebo k více z níže uvedených bodů, i když informace jsou věcně správné, což v obou případech vede nebo může vést k rozhodnutí spotřebitele o obchodní transakci, které by jinak neučinil:

[…]

g) práva spotřebitele […]"

15. Odstavec 2 článku 7 směrnice 2005/29, nadepsaného „Klamavá opomenutí", zní:

„Za klamavé opomenutí je také považováno, pokud obchodník závažné informace uvedené v odstavci 1 zatají nebo poskytne nejasným, nesrozumitelným nebo dvojznačným způsobem nebo v nevhodný čas vzhledem k okolnostem popsaným v uvedeném odstavci […] a pokud to […] vede nebo může vést k rozhodnutí spotřebitele o obchodní transakci, které by jinak neučinil."

II. Původní řízení a předběžné otázky

16. Dne 27. října 2008 uzavřely Banka a O. Tóth smlouvu o úvěru na koupi objektu určeného k bydlení, přičemž O. Tóth nejednala ve vztahu k této smlouvě v souvislosti se svou hospodářskou, obchodní nebo podnikatelskou činností. Postavení O. Tóth jako spotřebitele ve smyslu čl. 2 písm. b) směrnice z roku 1993 je proto nesporné.

17. Téhož dne se O. Tóth dostavila k notáři a prohlásila, že je seznámena s každým jednotlivým ujednáním smlouvy o úvěru. Toto prohlášení se stalo součástí veřejné listiny nazvané „jednostranné prohlášení o uznání dluhu".

18. Bod I.4 smlouvy o úvěru, který je rovněž součástí veřejné listiny vypracované notářem, zní takto:

„Smluvní strany prohlašují, že se pro účely řešení jakýchkoli sporů týkajících se vyúčtování nebo uspokojení nároku uplatněného Bankou, určení částky nesplaceného úvěru nebo jiného dluhu vyplývajícího v určitém okamžiku z dané písemnosti, určení skutečného data vyplacení finančních prostředků a vzniku platební povinnosti, jakož i určení jakékoli jiné skutečnosti nebo informace, jež jsou nezbytné pro účely přímého soudního výkonu rozhodnutí, zavazují považovat za důvěryhodný a nevyvratitelný důkaz průkazný dokument, který bude vyhotoven v podobě notářské listiny v souladu s účty Dlužníka v Bance a s rejstříky a účetnictvím vedenými Bankou.

V důsledku toho v případě nesplácení jistiny nebo úroků a nákladů z ní nebo v případě nesouladu platby s ustanoveními smlouvy bude jako důkaz o úvěru a o úrocích a nákladech z něj dlužných v určitém okamžiku a odůvodňujících nařízení exekuce, jakož i o shora uvedených skutečnostech, sloužit vedle této smlouvy i průkazný dokument vyhotovený v podobě veřejné listiny v souladu v souladu s účty Dlužníka v Bance a s rejstříky a účetnictvím vedenými Bankou. Smluvní strany podpisem této Smlouvy souhlasí s tím, že uvedený průkazný dokument akceptují a že je pro ně závazný.

Bude-li na návrh Banky případně zahájeno exekuční řízení, Smluvní strany nebo Dlužník požádají notáře, který tuto smlouvu osvědčil, nebo jinak příslušného notáře, aby v souladu s účty Dlužníka v Bance a s rejstříky a účetnictvím vedenými Bankou a po prověření rejstříků konstatoval notářským zápisem výši nesplaceného úvěru a úroků a nákladů, resp. jakéhokoli jiného souvisejícího dluhu, vyplývajících ze shora označeného úvěru, jakož i shora uvedené skutečnosti a údaje, a zbaví Banku povinnosti zachovávat ve vztahu k těmto informacím bankovní tajemství."

19. Dle smlouvy o úvěru a jednostranného prohlášení o uznání dluhu je Banka navíc v případě závažného porušení smlouvy dlužníkem, např. nesplnění jeho platebních závazků, oprávněna smlouvu vypovědět s okamžitou účinností a zůstatek úvěru zesplatnit, společně s úroky a náklady.

20. Dne 5. ledna 2016 podala O. Tóth žalobu, jíž se domáhala prohlášení bodu I.4 smlouvy o úvěru i odpovídajícího ustanovení notářské listiny za zneužívající. Na podporu své žaloby uvedla, že toto ujednání obrací důkazní břemeno v její neprospěch.

21. Ve své žalobní odpovědi Banka uvádí, že toto ujednání není zneužívající, jelikož neopravňuje Banku jednostranně určovat, zda O. Tóth splnila svou povinnost, ani vyčíslit dlužnou částku, ani neomezuje možnosti O. Tóth uplatňovat svá práva, ani neobrací důkazní břemeno, neboť ji nelze považovat za uznání dluhu.

22. Prvostupňový soud vydal rozsudek, jímž žalobu zamítl. Rozhodl, že předmětné ujednání nepředstavuje ustanovení, které by v souvislosti s otázkou plnění povinností dlužníkem bylo pro strany závazné, ani neobsahuje uznání dluhu, ani nezakládá oprávnění Banky jednostranně určit částku dluhu, kterou musí O. Tóth ještě zaplatit, či určit, zda O. Tóth splnila své závazky ze smlouvy. Navíc to, že O. Tóth akceptovala skutečnost, že lze notářskou listinu vykonat, neznamená, že byla zbavena možnosti částku dluhu rozporovat, neboť mohla i nadále podat například návrh na zastavení (či omezení) vykonávacího či exekučního řízení.

23. Ottília Tóth se následně odvolala k předkládajícímu soudu. Na podporu odvolání uvedla, že předmětné ujednání by mohlo mít za následek nerovnováhu mezi ní a žalovanou, neboť žalované usnadňuje výkon jejích práv, přičemž zároveň jí coby spotřebitelce ztěžuje možnost napadení částky dluhu vedeného v účetnictví Banky.

24. V tomto kontextu předkládající soud zaprvé uvádí, že existuje pochybnost o rozsahu působnosti přílohy směrnice z roku 1993. Bod 1 uvedené přílohy v maďarském znění totiž odkazuje na „účel nebo účinek" uvedených ujednání, zatímco ostatní jazyková znění, například německé, polské, české nebo slovenské znění, používají výraz „předmět nebo účinek". Vzhledem k tomuto rozdílu ve znění žádá předkládající soud o určení, zda k tomu, aby určité ujednání spadalo pod bod 1 písm. q) přílohy směrnice, stačí, že jeho cílem je obrácení důkazního břemene.

25. Kromě toho, pokud určité ujednání splňuje požadavky stanovené v bodě 1 písm. q) přílohy směrnice z roku 1993, vyvstává otázka, zda je stále potřeba zkoumat, do jaké míry dané ujednání způsobuje nerovnováhu v neprospěch spotřebitele. Předkládající soud uvádí, že si je plně vědom ustálené judikatury Soudního dvora, dle které příloha, na kterou odkazuje čl. 3 odst. 3 směrnice z roku 1993, obsahuje pouze informativní a nevyčerpávající výčet ujednání, která je možno považovat za zneužívající; předkládající soud nicméně podotýká, že v rozsudku ze dne 26. dubna 2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242), Soudní dvůr rovněž uvedl, že „[i] když obsah dotčené přílohy nemůže automaticky a sám o sobě určit zneužívající charakter sporné klauzule, představuje nicméně zásadní prvek, na kterém může příslušný soud založit své posouzení zneužívajícího charakteru této klauzule".

26. Zadruhé předkládající soud uvádí, že Kúria (Nejvyšší soud) rozhodl, že ujednání podobné těm, která jsou předmětem sporu v původním řízení, nelze považovat za uznání dluhu a nemá vliv na právní postavení spotřebitele, pokud jde o prostředky vymáhání pohledávky, jelikož příslušné právní předpisy dávají spotřebiteli právo podat návrh na zastavení výkonu nebo právo se domáhat určení, že

vypovězení smlouvy je bez právních účinků. Kúria (Nejvyšší soud) rovněž uvedl, že obdobné ujednání samo o sobě spotřebitele v souvislosti s důkazním břemenem nijak neznevýhodňuje. Vzhledem k tomu, že věřitel se může rozhodnout, že smlouvu vypoví, na základě svých vlastních rejstříků, obnáší totiž taková situace z povahy věci i to, že důkazní břemeno nese spotřebitel. Obdobně vnitrostátní právní předpisy přiznávají kterémukoli věřiteli právo požádat o notářské prohlášení, a to i za situace, že smlouva s dlužníkem neobsahuje ohledně této záležitosti žádné výslovné ustanovení. Kúria (Nejvyšší soud) je tedy toho názoru, že to není ani předmětné ujednání, ani notářská listina, které mění důkazní břemeno, komplikujíce tak spotřebiteli obranu, ale spíše pravidla upravující notářsky průkazné dokumenty a doložky vykonatelnosti.

27. Předkládající soud nicméně uvádí, že má stále pochybnosti o tom, zda by neměl být bod I.4, navzdory uvedenému, považován za ujednání spadající pod bod 1 písm. q) přílohy směrnice z roku 1993.

28. Na jedné straně poukazuje na to, že zatímco uvedené ujednání je z gramatického hlediska srozumitelné, jeho důsledky nejsou pro spotřebitele zřejmé, neboť vyvolává dojem, že po podpisu smlouvy bude vyhotovení notářské listiny sloužit jako nevyvratitelný a spolehlivý důkaz jakéhokoli dluhu, který případně v budoucnu na základě předmětné smlouvy vznikne. Tvrdí, že vše shora uvedené má přímý vliv na rozhodnutí spotřebitele uplatnit svá práva proti věřiteli.

29. Na druhé straně by bod I.4 mohl mít negativní důsledky pro spotřebitele i v případě, že – podle výkladu provedeného Kúria (Nejvyšší soud) – nebude sloužit jako podklad pro uplatnění práva věřitele zahájit přímou exekuci. Pokud by se totiž Banka odvolala na bod I.4, byla by oprávněna vyhnout se spravedlivému a poctivému vyjednávání s dlužnicí, neboť dlužnice by mohla uplatnit svá práva jen prostřednictvím nákladného a zdlouhavého soudního řízení a v jeho průběhu by byla nucena – aby zabránila důsledkům vypovězení smlouvy – provádět nadměrné platby na základě těchto zneužívajících ujednání.

30. Zatřetí se předkládající soud táže, zda by neměl být bod I.4 prohlášen za zneužívající ujednání na základě článku 5 směrnice z roku 1993. Podle rozsudků Kúria (Nejvyšší soud) takové ujednání ve skutečnosti nevede k obrácení důkazního břemene. Několik vnitrostátních soudů ovšem v obdobných věcech rozhodlo jinak. Podle této části judikatury nejsou spotřebitelé s to si uvědomit, že toto na první pohled jasné ustanovení ve skutečnosti nemá žádný vliv na důkazní břemeno.

31. Začtvrté předkládající soud připomíná, že podle znění bodu I.4 musí být prohlášení v notářské listině vypracováno pouze na základě informací vedených věřitelem ohledně dlužníkových plnění poskytnutých až do daného okamžiku. Toto ujednání by proto bylo možné považovat za ustanovení zakládající právo věřitele jednostranně rozhodnout, zda povinnosti spotřebitele byly plněny v souladu s podmínkami dané smlouvy, a mohlo by tak spadat do působnosti bodu 1 písm. m) přílohy směrnice z roku 1993.

32. Za těchto podmínek se Fővárosi Ítélőtábla (regionální odvolací soud v Budapešti) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„1) Musí být bod 1 písm. q) přílohy směrnice [93/13] vykládán v tom smyslu, že coby kogentní unijní právní norma obecně a způsobem, v důsledku kterého je další posuzování nadbytečné, zakazuje věřiteli nutit dlužníka v postavení spotřebitele ke smluvnímu ustanovení ve formě obecného, respektive individuálně nesjednaného ujednání, jehož účelem nebo jehož účinkem je obrácení důkazního břemene?

2) V případě, že na základě bodu 1 písm. q) přílohy směrnice Rady 93/13/EHS bude nutné posuzovat účel nebo účinek smluvního ujednání, je třeba mít za to, že výkonu práv spotřebitelů brání takové smluvní ujednání,

– podle kterého může dlužník v postavení spotřebitele důvodně předpokládat, že musí splnit smlouvu v celém rozsahu, včetně všech jejích ujednání, způsobem a v rozsahu požadovaných věřitelem, a to i tehdy, když je tento dlužník přesvědčen o tom, že plnění požadované věřitelem je částečně nebo zcela nevymahatelné, nebo

– jehož účinek spočívá v omezení nebo vyloučení přístupu spotřebitele ke způsobu řešení sporů založeného na poctivém vyjednávání, protože věřiteli postačí poukázat na toto smluvní ujednání, aby byl spor považován za urovnaný?

3) V případě nutnosti rozhodnout o zneužívající povaze smluvních ujednání uvedených v příloze směrnice [93/13] z hlediska kritérií stanovených v čl. 3 odst. 1 této směrnice, je takové smluvní ujednání, které má vliv na rozhodování spotřebitele o plnění smlouvy, o řešení sporů s věřitelem soudní nebo mimosoudní cestou nebo o vykonání práv, v souladu s požadavkem stanoveným v článku 5 téže směrnice, aby ujednání bylo sepsáno jasným a srozumitelným jazykem, když navzdory tomu, že je z gramatického hlediska sice sepsáno jasně, avšak vyvolává právní účinky, jež lze určit jen výkladem vnitrostátních právních předpisů, k nimž v okamžiku uzavření smlouvy neexistovala jednotná soudní rozhodovací praxe a taková praxe se nevyvinula ani v následujících letech?

4) Musí být bod 1 písm. m) přílohy směrnice [93/13] vykládán v tom smyslu, že smluvní ujednání, které nebylo sjednáno individuálně, může být zneužívající i tehdy, když straně, která uzavírá smlouvu se spotřebitelem, poskytuje právo jednostranně určit, zda je plnění spotřebitele v souladu se smlouvou, a když spotřebitel uzná, že je jím vázán, i dříve, než kterákoli ze smluvních stran poskytne jakékoli plnění?“

III. Analýza

A. K pravomoci Soudního dvora a k přípustnosti předběžné otázky

33. Banka tvrdí, že předběžné otázky jsou pouze hypotetické, a že tedy Soudní dvůr nemá pravomoc na ně odpovídat. Oproti předpokladu předkládajícího soudu v první, druhé a čtvrté otázce totiž Banka tvrdí, že ujednání dotčené ve věci v původním řízení by nemělo za následek obrácení důkazního břemene, ani by nevyloučilo nebo neomezilo možnost spotřebitele podat žalobu, ani by Bance neumožnilo jednostranně posoudit, zda spotřebitel splnil své smluvní závazky. Obdobně pak Banka tvrdí, ačkoli ve třetí otázce je předpokládán opak, že vnitrostátní judikatura se ohledně této otázky ve skutečnosti nerozchází, neboť Kúria (Nejvyšší soud) od té doby v několika rozhodnutích vyjádřil svůj názor na dosah ujednání obdobného ujednání dotčenému ve věci v původním řízení.

34. V tomto ohledu je potřeba zaprvé uvést, že pokud Banka formálně zpochybňuje pravomoc Soudního dvora, je nutno její argumentaci chápat jako zpochybnění přípustnosti položených otázek [2].

2 – Soudní dvůr má pravomoc rozhodovat o předběžné otázce položené vnitrostátním soudem, s výjimkou případů, kdy předmět této otázky nespadá do rámce jeho věcné příslušnosti stanovené v čl. 267 odst. 1 SFEU, konkrétně výkladu Smluv a platnosti a výkladu aktů přijatých orgány, institucemi nebo jinými subjekty Unie.

35. Zadruhé postup zavedený článkem 267 SFEU je nástrojem spolupráce mezi Soudním dvorem a vnitrostátními soudy, díky němuž Soudní dvůr poskytuje vnitrostátním soudům výklad unijního práva, jenž je pro ně nezbytný k vyřešení sporů, které mají tyto soudy rozhodnout [3]. Je věcí pouze vnitrostátních soudů, jimž byl spor předložen a jež musí nést odpovědnost za soudní rozhodnutí, které bude vydáno, posoudit s ohledem na konkrétní okolnosti věci jak nezbytnost rozhodnutí o předběžné otázce pro vydání jejich rozsudku, tak i relevanci otázek, které kladou Soudnímu dvoru [4].

36. Jestliže se tedy položené otázky týkají výkladu unijního práva, je Soudní dvůr v zásadě povinen rozhodnout. Odmítnutí Soudního dvora rozhodnout o žádosti podané vnitrostátním soudem je možné pouze tehdy, je-li zjevné, že žádaný výklad unijního práva nemá žádný vztah k realitě nebo předmětu sporu v původním řízení, jestliže se jedná o hypotetický problém nebo také jestliže Soudní dvůr nedisponuje skutkovými a právními poznatky nezbytnými pro užitečnou odpověď na otázky, které jsou mu položeny [5]. Skutečnost, že jedna ze stran v původním řízení zpochybňuje relevanci položené předběžné otázky pro vyřešení sporu v původním řízení, nemůže ovšem sama o sobě odůvodnit závěr, že by tyto otázky měly být prohlášeny za nepřípustné.

37. V projednávané věci není z prezentace případu předkládajícím soudem zřejmé, že by hypotézy uvedené v otázkách neodpovídaly situaci ve věci v původním řízení. Za těchto okolností se domnívám, že Soudní dvůr by neměl rozhodnout tak, že jsou tyto otázky nepřípustné [6].

B. K věci samé

1. Úvodní poznámky

38. Vzhledem k tomu, že několik otázek se týká výkladu bodu 1 písm. q) přílohy směrnice z roku 1993, považuji za nezbytné věnovat se nejprve pochybnostem vyjádřeným vnitrostátním soudem v jeho žádosti a týkajícím se znění první věty uvedené přílohy.

39. V tomto případě je ze sedmnáctého bodu odůvodnění, jakož i z čl. 3 odst. 3 zřejmé, že tato příloha má obsahovat demonstrativní, tj. nevyčerpávající seznam příkladů ujednání, která mohou být z důvodu jejich předmětu nebo účinku prohlášena za zneužívající ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS.

40. Kromě toho čl. 3 odst. 1 definuje zneužívající ujednání jako ujednání, které nebylo individuálně sjednáno a které v rozporu s požadavkem dobré víry způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele. Proto se při posuzování zneužívajícího charakteru ujednání, které je předmětem přezkumu, od vnitrostátních soudů očekává, že budou brát v úvahu předmět nebo účinek těchto ujednání.

41. Konečně Soudní dvůr již v minulosti rozhodl, že tato směrnice členským státům ukládá, aby formální rovnováhu, kterou smlouva nastoluje mezi právy a povinnostmi smluvních stran, nahradily rovnováhou skutečnou, která obnovuje rovnost mezi těmito smluvními stranami [7]. Z toho vyplývá, že rozhodující jsou účinky vyvolané předmětným ujednáním, a nikoli cíl sledovaný jeho autorem.

3 – Rozsudek ze dne 5. července 2016, Ogňanov, C-614/14, EU:C:2016:514, bod 16.

4 – Rozsudek ze dne 1. července 2010, Sbarigia, C-393/08, EU:C:2010:388, body 19 a 20. Soudní dvůr navíc nemá dle článku 267 SFEU pravomoc posuzovat skutkové okolnosti a aplikovat unijní právo na konkrétní případ. Viz například rozsudky ze dne 16. července 2015, ČEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, bod 104, a ze dne 26. dubna 2012, Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, bod 22.

5 – Rozsudek ze dne 20. září 2018, OTP Bank a OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, bod 37.

6 – Rozsudky Kúria (Nejvyšší soud), o nichž se Banka zmiňuje, byly všechny vydány dříve, než nastaly události, které jsou předmětem tohoto řízení.

7 – Rozsudek ze dne 26. dubna 2012, Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, bod 34 a citovaná judikatura.

42. Za těchto okolností se domnívám, že bod 1 přílohy směrnice z roku 1993 by měl být v kterémkoli jazykovém znění vykládán tak, že odkazuje na „předmět nebo účinek“, nikoli na „cíl nebo účinek“ smluvních ujednání.

43. Zadruhé je potřeba podotknout, že podle ustálené judikatury Soudního dvora se jeho pravomoc v této oblasti vztahuje na výklad pojmu „zneužívající ujednání“ uvedeného v čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993 a její příloze, jakož i na stanovení kritérií, která vnitrostátní soud může nebo musí použít při přezkumu smluvního ujednání s ohledem na ustanovení této směrnice. Rozhodnout o konkrétní kvalifikaci předmětného smluvního ujednání v závislosti na okolnostech vlastních danému případu musí ovšem, s přihlédnutím k uvedeným kritériím, předkládající soud [8].

2. K první otázce

44. Podstatou první otázky předkládajícího soudu je, zda musí být bod 1 písm. q) přílohy směrnice z roku 1993 vykládán jako obecný zákaz jakéhokoli ujednání, které nebylo individuálně sjednáno a jehož účelem nebo účinkem je obrácení důkazního břemene v případě, kdy by toto břemeno měla dle použitelných právních předpisů přirozeně nést druhá strana.

45. V této souvislosti je předně třeba připomenout, že bod 1 písm. q) přílohy směrnice z roku 1993 se týká ujednání, jejichž předmětem nebo účinkem je „vyloučit nebo omezit právo spotřebitele podat žalobu nebo použít jiný právní prostředek nápravy, […] nebo bránit uplatnění tohoto práva, nepřiměřeně omezit důkazní prostředky, které má spotřebitel k dispozici, nebo uložit spotřebiteli důkazní břemeno, které by podle použitelného práva měla nést druhá smluvní strana“. Proto je nutno jakékoli ujednání, jehož předmětem nebo účinkem je nepřiměřené, resp. zneužívající přenesení důkazního břemene na spotřebitele, posuzovat podle bodu 1 písm. q) přílohy směrnice z roku 1993.

46. Ze samotného znění čl. 3 odst. 3 směrnice z roku 1993 je však zřejmé, že příloha této směrnice obsahuje seznam ujednání, která mohou – nikoli musí – být prohlášena za zneužívající [9]. Jak již tedy Soudní dvůr rozhodl, „ujednání, které je na tomto seznamu uvedeno, nemusí být nutně považováno za zneužívající, a naopak ujednání, která v něm uvedeno není, může být přesto prohlášeno za zneužívající“ [10]. K tomu, aby bylo určité ujednání prohlášeno za zneužívající, musí být podrobeno testu zakotvenému v čl. 3 odst. 1, a to i v případě, jak později vysvětlím, že některé prvky tohoto testu lze považovat za splněné, pokud předmětné smluvní ustanovení spadá do působnosti přílohy.

47. Bod 1 písm. q) přílohy proto nemůže být z hlediska unijního práva považován za ustanovení zakotvující obecný zákaz ujednání spadajících do jedné z kategorií, které jsou v něm uvedeny. Jedná se pouze o příklad ujednání, které může být prohlášeno za zneužívající.

48. Je třeba nicméně poznamenat, že článek 8 směrnice z roku 1993 dává členským státům právo přijmout nebo ponechat v platnosti přísnější ustanovení, aby zajistily vyšší stupeň ochrany spotřebitele.

49. Jak proto Komise uvedla ve svém písemném vyjádření, a jak její zástupce rovněž potvrdil na jednání, úkoly uložené vnitrostátním soudům závisí na tom, zda se dotčený členský stát rozhodl formou příslušných legislativních opatření učinit seznam ujednání obsažených v bodě 1 písm. q) přílohy směrnice z roku 1993 právně závazným, nikoli pouze čistě informativním.

8 – Usnesení ze dne 14. listopadu 2013, Banco Popular Español a Banco de Valencia, C-537/12 a C-116/13, EU:C:2013:759, bod 63.

9 – Použití slovesa „mohou“ se v této souvislosti jeví být rozhodnější než odkaz na „informativní“ povahu této přílohy v sedmnáctém bodě odůvodnění nebo v čl. 3 odst. 3 směrnice z roku 1993. Jak totiž Komise zdůraznila ve své důvodové zprávě k přezkoumanému návrhu směrnice Rady o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách [COM(93) 11 final], toto přídavné jméno je nejednoznačné. Mohlo by totiž znamenat, že seznam obsažený v příloze této směrnice je buď neúplný, nebo není nijak zvlášť průkazný.

10 – Rozsudek ze dne 7. května 2002, Komise v. Švédsko, C-478/99, EU:C:2002:281, bod 20.

50. Pokud členský stát takový krok neučinil, takže podle vnitrostátních právních předpisů se ujednání spadající do kategorie zmíněné v bodě 1 písm. q) přílohy směrnice z roku 1993 nepovažují za zneužívající, musí vnitrostátní soudy posoudit, a to s ohledem na definici pojmu „zneužívající ujednání“ zakotvené v čl. 3 odst. 1 a upřesnění v čl. 4 odst. 1 uvedené směrnice, jde-li o prvky, které je potřeba brát při tomto posuzování v úvahu, zda je potřeba jimi přezkoumávaná ujednání považovat za zneužívající [11].

51. Naproti tomu, pokud se dotčený členský stát ve skutečnosti rozhodl tak, že ujednání spadající do kategorie zmiňované v bodě 1 písm. q) přílohy směrnice z roku 1993 se považují za zneužívající, jsou vnitrostátní soudy povinny prohlásit za zneužívající jakékoli ujednání, jehož předmětem nebo účinkem je přenesení důkazního břemene na spotřebitele, aniž musí použít test zakotvený v čl. 3 odst. 1. Je však potřeba zdůraznit, že pokud členský stát takové kroky podnikl, nečiní jakoukoli další analýzu dle čl. 3 odst. 1 zbytečnou bod 1 písm. q) přílohy směrnice z roku 1993, nýbrž právě dotčené vnitrostátní právní předpisy.

52. Jak všechny strany potvrdily na jednání a jak ostatně předkládající soud rovněž uvedl v souvislosti s původním řízením, Maďarsko novelizovalo svůj občanský zákoník, aby využilo možnosti zakotvené v článku 8 směrnice z roku 1993 a zajistilo vyšší úroveň ochrany spotřebitelů, než je úroveň vyžadovaná ustanoveními směrnice samotné. Nicméně vzhledem k tomu, že Maďarsko nebylo povinno tak učinit, je třeba konstatovat, že uložení povinnosti vnitrostátním soudům prohlašovat smluvní ujednání, na které se vztahuje bod 1 písm. q) přílohy, za automaticky neplatné je věcí vnitrostátního práva, nikoli práva unijního.

53. Domnívám se proto, že z hlediska unijního práva je třeba odpovědět na první předběžnou otázku záporně. Zjednodušeně řečeno, odpověď musí znít tak, že bod 1 písm. q) přílohy směrnice z roku 1993 nelze vykládat jako obecný zákaz jakéhokoli smluvního ujednání, které spadá do jeho působnosti.

54. Předkládající soud navzdory skutečnosti, že dokonale shrnul judikaturu Soudního dvora k této otázce, i tak vyjádřil potřebu položit Soudnímu dvoru otázku ohledně účinku přílohy směrnice z roku 1993. Za těchto okolností se proto domnívám, že by Soudní dvůr mohl považovat za užitečné využít této příležitosti k vyjasnění určitých aspektů testu, který je nutno použít za účelem určení, za jakých podmínek by mělo být ujednání přenášející důkazní břemeno považováno za zneužívající ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993.

55. Soudní dvůr totiž již dříve rozhodl, že čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993 stanoví dvě kritéria pro vymezení pojmu zneužívající ujednání, a sice „nedostatek dobré víry“ na jedné straně a „existenci významné nerovnováhy v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele“ na straně druhé. Dle judikatury by první uvedená podmínka zahrnovala zkoumání, zda prodávající nebo poskytovatel, který jedná se spotřebitelem poctivě a spravedlivě, mohl rozumně očekávat, že by spotřebitel s takovým ujednáním souhlasil v rámci individuálního vyjednávání o obsahu smlouvy, zatímco druhá uvedená podmínka by vyžadovala posouzení, zda je právní postavení spotřebitele smlouvou zhoršeno ve srovnání s právním postavením, jaké by měl podle platné vnitrostátní právní úpravy [12].

56. Za sebe však mohu říci, že podle mě by neměla být tato dvě kritéria posuzována odděleně.

11 – Rozsudek ze dne 3. června 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, bod 33.

12 – Viz rozsudky ze dne 14. března 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, body 68 a 69; ze dne 26. ledna 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60; body 58 až 60, a ze dne 20. září 2017, Andriciuc a další, C-186/16, EU:C:2017:703, bod 56.

57. Zaprvé z hlediska znění čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993 je potřeba uvést, že slova „poctivost [dobrá víra]“ a „významná nerovnováha“ jsou gramaticky spojena slovy „v rozporu s“. Použití těchto slov neznamená, že výše popsaná situace představuje samostatnou podmínku, cílem je spíše zdůraznit skutečnost, že vytváření významné nerovnováhy v právech a povinnostech stran na základě smlouvy je protikladem běžně očekávané dobré víry. Je proto zřejmé, že ujednání obsažené ve spotřebitelské smlouvě, které nebylo individuálně sjednáno, může být považováno za zneužívající ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993, pouze tehdy, pokud:

– způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají ze smlouvy, a

– tato nerovnováha je v neprospěch spotřebitele.

58. Proto vzhledem k tomu, že v právních řádech, které používají toto pravidlo, je dobrá víra vždy presumována, je potřeba výraz „v rozporu s požadavkem poctivosti [dobré víry]“ chápat tak, že odkazuje jednoduše na situaci, která by nastala v případě absence významné nerovnováhy, a nikoli tak, že vytváří sám o sobě zvláštní podmínku. Jinak řečeno, slova „v rozporu s požadavkem poctivosti [dobré víry]“ jsou v zásadě popisem stavu, který nastává v případě, že ve skutečnosti existuje významná nerovnováha v právech a povinnostech stran znevýhodňující spotřebitele.

59. Zadruhé, co se týče cílů sledovaných směrnicí z roku 1993, v šestnáctém bodě odůvodnění se vysvětluje, že požadavek dobré víry vyžaduje celkové hodnocení různých dotčených zájmů, zejména z hlediska síly vyjednávacích pozic stran. To opět dokládá, že nebylo záměrem unijního normotvůrce tyto dva koncepty jasně oddělovat, tím méně zavádět zásadu dobré víry jako zastřešující a nezávislý test odloučený od ostatních konkrétních ustanovení směrnice z roku 1993.

60. Zatřetí, jak někteří autoři uvádějí, ze systémového hlediska je ujednání způsobující významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran samo o sobě v rozporu se zásadou dobré víry [13].

61. V tomto kontextu lze rovněž předpokládat, že odkaz v čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993 na existenci „významné nerovnováhy“ ve vztahu k pojmu „poctivost [dobrá víra]“ lze vysvětlit absencí obecné zásady dobré víry v tradicích common law odrážejících se v anglickém a irském právu [14]. Navíc tím, že je požadavek dobré víry závislý na existenci významné nerovnováhy, poskytuje čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993 objektivní definici toho, co by jinak představovalo odlišná chápání zásady dobré víry i v těch členských státech, které vycházejí z tradice kontinentálního práva (civil law). Lze tedy říci, že směrnice z roku 1993 v tomto ohledu uvádí do souladu různé soudobé přístupy členských států ke smluvním vztahům.

62. S ohledem na výše uvedené se proto domnívám, navzdory odkazu na dobrou víru obsaženému v čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993, že zneužívající povahu určitého ujednání lze dovodit ze samotné skutečnosti, že toto ujednání způsobuje významnou nerovnováhu v právech stran ze smlouvy, čímž způsobuje újmu na straně spotřebitele. To je ve své podstatě jediný test v čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993 a není nutné vedle toho ještě prokazovat, že toto ujednání bylo vloženo v důsledku nedostatku dobré víry.

13 – Viz například Tenreiro M., „The Community Directive on Unfair Terms and National Legal Systems – The Principle of Good Faith and Remedies for Unfair Terms“, European Review of Private Law, roč. 3 (1995), č. 2., s. 273 a násl., zejm. s. 279.

14 – Pokud jde o anglické právo, například viz Globe Motors Inc v. TRW Lucas Variety Electric Steering Ltd [2016] EWCA Civ 396, a pokud jde o irské právo, viz Flynn & Benray v. Breccia & McAteer [2017] IECA 7, [2017] 1 ILRM 369, Morrissey v. Irish Bank Resolution Corporation [2017] IECA 162.

63. Druhé vhodné upřesnění se týká právní povahy přílohy. Přestože skutečnost, že je určité ujednání uvedeno v příloze, sama o sobě nestačí k automatickému závěru, že má zneužívající povahu, Soudní dvůr rozhodl, že to „představuje nicméně zásadní prvek, na kterém může příslušný soud založit své posouzení zneužívajícího charakteru této klauzule“ [15].

64. Tento odkaz na „zásadní prvek“ bude patrně vhodné objasnit, protože se nedomnívám, že tato slova byla zamýšlena tak, aby byla chápána zcela doslovně, či dokonce že by tak měla být chápána.

65. Nejprve je možno podotknout, že Soudní dvůr sice jasně uvedl, že obsah přílohy není dostačující „sám o sobě“ a nezakládá „automaticky“ pro účely unijního práva zneužívající charakter sporného smluvního ujednání, avšak také nikdy výslovně nevyloučil možnost, že tato příloha může přinejmenším částečně svědčit o zneužívajícím charakteru určitého ujednání, či dokonce zakládat presumpci takového závěru.

66. Dále se každá kategorie ujednání uvedená v příloze vztahuje na situace, v nichž je existence významné nerovnováhy mezi právy a povinnostmi smluvních stran natolik zřejmá, že je obtížné si představit, že by tomu mohlo být jinak.

67. Domnívám se proto, že konstatování Soudního dvora v tom smyslu, že příloha směrnice z roku 1993 je „zásadní prvek, na kterém může příslušný soud založit své posouzení zneužívajícího charakteru této klauzule“, musí být chápáno v tom smyslu, že splňuje-li určité ujednání kritéria pro to, aby spadalo do některé z kategorií uvedených v příloze, mohou vnitrostátní soudy vycházet z domněnky, že toto ujednání nerovnováhu způsobuje [16]. Avšak vzhledem k tomu, že čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993 odkazuje na situace nerovnováhy, které jsou zaprvé významné, zadruhé v neprospěch spotřebitelů a zatřetí se týkají práv a povinností stran, které vyplývají z dané smlouvy, jsou vnitrostátní soudy nicméně povinny dohlédnout na to, aby byla tato tři další kritéria rovněž splněna, než bude možno učinit jakýkoli závěr co do zneužívajícího charakteru sporného ujednání [17].

68. Na základě shora uvedeného mám proto v souvislosti s první předběžnou otázkou za to, že bod 1 písm. q) přílohy směrnice z roku 1993 nepředstavuje obecný zákaz každého smluvního ujednání, které nebylo individuálně sjednáno a jehož účelem nebo účinkem je obrácení důkazního břemene v případě, že by toto břemeno měla dle použitelného práva přirozeně nést druhá strana. Na druhou stranu čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993 zakazuje jako zneužívající takové smluvní ujednání, jehož účinkem je omezení nebo vyloučení přístupu spotřebitele ke způsobu řešení sporů v situacích, kdy – pokud tak případně rozhodne vnitrostátní soud – věřiteli postačí, aby se dovolal tohoto ujednání, a předmětný spor bude považován za urovnaný.

15 – Rozsudky ze dne 26. dubna 2012, Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, bod 26, a ze dne 30. května 2013, Asbeek Brusse a de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, bod 55.

16 – To je rovněž v souladu se slovem „předmět“ použitým v první větě přílohy, ze kterého plyne, že v některých případech mohou být určité závěry co do nevyváženosti určitého ujednání jednoduše vyvozeny z jejího obsahu.

17 – Tomuto závěru neodporuje ani znění čl. 3 odst. 3 směrnice z roku 1993, ani znění sedmnáctého bodu odůvodnění. Na jedné straně se v čl. 3 odst. 3 neuvádí, proč by kategorie ujednání uvedené v příloze neměly být automaticky považovány za zneužívající. Na druhé straně ze sedmnáctého bodu odůvodnění směrnice z roku 1993 sice vyplývá, že seznam ujednání v příloze je pouze informativní, jelikož směrnice stanoví jen minimální úroveň harmonizace, to však nevylučuje, aby unijní normotvůrce měl i tak za to, že tato minimální povaha harmonizace by měla zahrnovat povinnost členských států přihlédnout k tomu, že u kategorií ujednání uvedených v příloze se předpokládá, že vytvářejí nerovnováhu v právech a povinnostech stran.

3. Ke druhé otázce

69. Svou druhou otázkou se předkládající soud táže, zda v případě, kdy je podle bodu 1 písm. q) přílohy směrnice z roku 1993 potřeba posoudit účel nebo účinek určitého smluvního ujednání, je nutno následující druhy ujednání považovat za ujednání, která spotřebitelům brání v uplatňování jejich práv:

– ujednání, podle kterého může dlužník v postavení spotřebitele důvodně předpokládat, že musí splnit smlouvu v celém rozsahu, včetně všech jejích ujednání, způsobem a v rozsahu požadovaných věřitelem, a to i tehdy, když je tento dlužník přesvědčen o tom, že plnění požadované věřitelem je částečně nebo zcela nevymahatelné, nebo

– ujednání, jehož účinek spočívá v omezení nebo vyloučení přístupu spotřebitele ke způsobu řešení sporů založeného na poctivém vyjednávání, protože věřiteli postačí poukázat na toto smluvní ujednání, aby byl spor považován za urovnaný.

70. S ohledem na odpověď na první otázku se domnívám, že tato druhá otázka by měla být chápána tak, že se týká výkladu čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993 a předkládající soud se jejím prostřednictvím snaží zjistit, zda je nutno ujednání popsané v některém ze dvou jím popsaných hypotéz považovat za zneužívající. Z praktických důvodů navrhuji zahájit tuto analýzu rozborem druhé z uvedených hypotéz.

a) Ke druhé hypotéze: přístup spotřebitele k soudnictví je omezen

71. Článek 3 odst. 1 směrnice z roku 1993 uvádí, že ujednání, které nebylo individuálně sjednáno, „je považováno za zneužívající, jestliže v rozporu s požadavkem poctivosti [dobré víry] způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele“.

72. Jak je uvedeno výše, závěr, zda podle tohoto článku ujednání způsobuje „významnou nerovnováhu“, musí vnitrostátní soudy učinit na základě porovnání práv a povinností stran vyplývajících ze sporného ujednání s těmi, které by strany měly, pokud by tohoto ujednání nebylo [18].

73. Pokud jde o práva a povinnosti smluvních stran, které vyplývají z vnitrostátního práva, poukazuji na znění čl. 7 odst. 1 směrnice z roku 1993, který stanoví, že členské státy musí stanovit procesní podmínky, které zajistí dodržování práv, jež vyplývají jednotlivcům ze směrnice z roku 1993, aby se zabránilo dalšímu používání zneužívajících ujednání. Uvedené zahrnuje i požadavek na to, aby bylo spotřebitelům přiznáno právo na účinnou právní ochranu, které je rovněž zakotveno v článku 47 Listiny základních práv [19].

74. Pokud by smluvní ujednání, které je předmětem sporu v projednávané věci, ve svém důsledku umožňovalo věřitelům ukončit jakýkoli spor tím, že by byl tento spor považován za urovnaný, pak by to ve své podstatě dlužníkům bránilo v tom, aby sami zahájili řízení. To by následně dlužníkům odňalo jejich právo na účinnou právní ochranu. Takové ujednání by nepochybně vyvolalo značnou nerovnováhu v běžném smluvním vztahu mezi stranami, a to ke zjevné újmě spotřebitele. Muselo by být proto považováno za zneužívající ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993.

18 – Rozsudek ze dne 14. března 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, bod 68.

19 – Rozsudek ze dne 13. září 2018, Profi Credit Polska, C-176/17, EU:C:2018:711, bod 59.

75. V projednávané věci však z informací obsažených ve spise Soudního dvora vyplývá, že Kúria (Nejvyšší soud) v řadě soudních rozhodnutí rozhodl, že podobná ujednání pouze odkazují na existenci vnitrostátního notářského vykonávacího řízení, takže jejich účelem v žádném případě není odepřít dlužníkovi právo na zahájení příslušného soudního řízení.

76. V tomto kontextu je ještě před zkoumáním toho, zda lze ujednání takové povahy prohlásit za zneužívající, potřeba nejprve určit, zda se použije čl. 1 odst. 2 směrnice z roku 1993, podle něhož smluvní ujednání, která odrážejí závazné právní a správní předpisy a ustanovení, nejsou předmětem ustanovení této směrnice.

77. V tomto ohledu ze skutečnosti, že Banka není povinna vnitrostátní notářské vykonávací řízení využít, dovozuji, že toto ujednání nelze považovat za závazné pro účely výluky stanovené v čl. 1 odst. 2 směrnice z roku 1993.

78. Jak jsem ovšem již uvedl, případná zneužívající povaha smluvního ujednání musí být posuzována na základě porovnání práv a povinností stanovených ve smlouvě s těmi, které by existovaly, kdyby tohoto ujednání nebylo. Proto ujednání, které zákazníka pouze upozorňuje na existenci určitého ustanovení právního předpisu, tuto situaci nemění v neprospěch zákazníka. I v případě absence takového smluvního ustanovení by byla druhá strana v každém případě oprávněna předmětné ustanovení právního předpisu využít, samozřejmě za předpokladu, že by bylo skutečně použitelné.

79. V projednávané věci sporné ustanovení smlouvy patrně pouze odkazuje na existenci vnitrostátního notářského vykonávacího řízení, byť se v konečném důsledku jedná o záležitost, kterou přísluší určit vnitrostátnímu soudu. Pokud tak tomu ovšem ve skutečnosti je, pak je na základě všech důvodů, které jsem právě uvedl, zřejmé, že takové ujednání nelze považovat za zneužívající.

b) K první hypotéze: spotřebitel je veden k tomu, aby věřil, že smlouvu je nutno plnit v souladu s požadavky věřitele

80. První hypotéza zmiňovaná předkládajícím soudem v jeho druhé otázce se v zásadě vztahuje na smluvní ujednání, které při objektivním posouzení vyvolává ve spotřebiteli dojem, že musí smlouvu plnit způsobem a v rozsahu požadovaném věřitelem, a to i v případě, že plnění požadované věřitelem je v zásadě částečně nebo zcela nevymahatelné.

81. Jak předkládající soud vysvětluje ve své žádosti, zde zvažovaná hypotéza se týká smluvního ujednání, které je samo o sobě zcela jasné, nicméně i tak budí ve spotřebiteli dojem, že jakmile byla smlouva formalizována do podoby notářské listiny, bude tato notářská listina sloužit jako nevyvratitelný a nezvratný důkaz o jakémkoli dluhu, který případně v budoucnu na základě dané dohody vznikne. Jinými slovy, řešená otázka zní tak, zda lze skutečně smluvní ujednání považovat za zneužívající pouze na základě dojmu, který by jinak gramaticky srozumitelné ujednání mohlo vyvolat v představách průměrného spotřebitele.

82. Bylo by možná naivní ignorovat skutečnost, že se autoři smlouvy patrně mnoha různými způsoby pokusí využít informační asymetrie mezi nimi a spotřebiteli. Jednou ze zjevných a dobře známých taktik je snaha před spotřebitelem skrýt přesné právní účinky určitého ujednání. Druhou, na kterou patrně poukazuje předkládající soud, je snaha autora smlouvy přimět spotřebitele k určitému chování, když z právního hlediska takové chování není ve skutečnosti povinné. Jinými slovy, ačkoli jsou informace obsažené v předmětném ujednání z právního hlediska správné, jsou prezentovány

způsobem, který je způsobilý spotřebitele přimět k tomu, aby jednal jinak [20].

83. Je zřejmé, že u první z uvedených taktik (tj. taktika zakrývání skutečnosti), o níž jsem se již zmínil, je nutno zkoumat odkazem na čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993, jelikož vnitrostátní soudy musí posuzovat skutečné právní účinky vyvolané daným ujednáním a určit, zda toto ujednání vytváří významnou nerovnováhu v právech a povinnostech smluvních stran v neprospěch spotřebitele.

84. Co se druhé taktiky týče, je třeba připomenout, že přílohu směrnice z roku 1993 je třeba vykládat ta, že v ní nejsou zmíněny cíle, které mohou sledovat autoři takového smluvního ujednání [21]. Nicméně vzhledem k tomu, že posouzení zneužívající povahy určitého ujednání je dle čl. 3 odst. 1 směrnice založeno na rovnováze práv a povinností stran, je rozhodující pouze právní účinek, který takové ujednání vyvolá. Pokud má takové ujednání za následek pouze to, že spotřebitele přiměje k přesvědčení, že musí jednat způsobem, který není z právního hlediska povinný, pak jeho případná zneužívající povaha vůbec nespadá do působnosti směrnice z roku 1993.

85. Kromě toho je třeba zdůraznit, že v článku 5 není výslovně uvedeno, že by skutečnost, že určité ujednání není psáno jasným a srozumitelným jazykem, představovala samostatný důvod pro prohlášení tohoto ujednání za zneužívající. Toto ustanovení pouze stanoví, že není-li smluvní ujednání sepsáno „jasným a srozumitelným jazykem“, pak „při pochybnosti o významu některého ujednání“ se použije výklad, který je pro spotřebitele nejpříznivější.

86. Navíc ze znění šestnáctého bodu odůvodnění a z čl. 3 odst. 1 směrnice z roku 1993 plyne, že existuje pouze jeden test na určení zneužívajícího smluvního ujednání, a to test upravený přímo v čl. 3 odst. 1. Článek 5 tudíž nepředstavuje alternativní test zneužívající povahy smluvního ujednání, ale spíše jednoduše stanoví výkladové pravidlo pro potřeby určení právních účinků, které tato ujednání vyvolávají. Z toho pak vyplývá, že není-li určité ujednání sepsáno jasným nebo srozumitelným jazykem, může použití výkladového pravidla v článku 5 posloužit jako prostředek ke zmírnění potenciálně přísných nebo nepřiměřených výkladů tohoto ustanovení. Pouze v případě, že předmětné smluvní ujednání i navzdory výkladu dle článku 5 vytváří smluvní nerovnováhu v neprospěch spotřebitele, je možno toto ujednání považovat za zneužívající. V takové situaci však bude zneužívající charakter ujednání měřen s odkazem na test zneužívající povahy ujednání zakotvený v čl. 3 odst. 1, nikoli s odkazem na výkladové pravidlo v článku 5.

87. Je pravda, že v rozsudku ze dne 28. července 2016, Verein für Konsumenteninformation (C-191/15, EU:C:2016:612, bod 68), byla ovšem patrně určitým způsobem zpochybněna otázka, zda může být určité ujednání prohlášeno za zneužívající jednoduše proto, že nebylo sepsáno jasným a srozumitelným jazykem. Soudní dvůr v něm totiž rozhodl, že zneužívající charakter takového ujednání může vyplývat ze znění, které nesplňuje požadavek použití jasného a srozumitelného jazyka stanovený v článku 5 směrnice z roku 1993. Soudní dvůr proto ze shora uvedeného dovodil, že předem formulované ujednání (které nebylo sjednáno individuálně) o volbě rozhodného práva určující právo členského státu, v němž má sídlo obchodník, je zneužívajícím ujednáním. Učinil tak nikoli odkazem na právní účinky tohoto ujednání, ale proto, že toto ujednání bylo pro spotřebitele zavádějící, jelikož nebyli informováni o existenci určitých kogentních ustanovení právních předpisů [22].

20 – Například opakování některých výrazů nebo používání určitých složitých formulací, ač gramaticky správné a z právního hlediska přesné, může u spotřebitelů někdy navodit dojem, že nemohou platnost určitého ujednání napadnout, byť jsou ve skutečnosti oprávněni tak učinit. Požadovat, aby byli spotřebitelé povinni před notářem prohlašovat, že jsou seznámeni se všemi ustanoveními daného úvěru, zakomponování tohoto prohlášení do úřední listiny a následně několik odkazů na existenci notářského vykonávacího řízení obsažených v hypoteční dokumentaci navíc může, případně v kombinaci s určitými dalšími prvky, v důsledku spotřebitele od výkonu jejich práv odradit. Tak tomu může být zejména tehdy, když se zohlední běžné vnímání převažující v některých členských státech (např. v Maďarsku), kde je notářské vykonávací řízení běžně využíváno a notářská listina je vnímána jako neodvolatelný závazek.

21 – Viz úvodní poznámky.

22 – Bod 71.

88. Lze nicméně poukázat na skutečnost, že Soudní dvůr před tím, než dospěl k tomuto závěru, v bodě 67 uvedeného rozsudku připomněl, že určité ujednání může být prohlášeno za zneužívající, pouze tehdy, pokud toto ujednání způsobuje významnou nerovnováhu mezi právy a povinnostmi stran, což naznačuje, že Soudní dvůr neměl v úmyslu vytvářet druhý test zneužívající povahy ujednání.

89. V každém případě mám za to, že tento rozsudek možná poněkud zveličil rozsah „požadavku na transparentnost“, který Soudní dvůr [23] formuloval ve své předchozí judikatuře [24]. Za těchto okolností si dovoluji navrhnout, aby se Soudní dvůr vrátil ke svému předchozímu přístupu, dle kterého článek 5 směrnice z roku 1993 nevytváří samostatný test zneužívající povahy ujednání odlišný od testu obsaženého v čl. 3 odst. 1. Jsem proto přesvědčen, že Soudní dvůr by měl spíše konstatovat, že článek 5 jednoduše formuluje výkladové pravidlo, které stanoví, že pokud rozhodná ustanovení smlouvy nejsou sepsána „jasným a srozumitelným jazykem“, pak při pochybnosti o významu dotčeného ujednání „se použije výklad, který je pro spotřebitele nejpříznivější“. Pouze v případě, že i po uplatnění výkladového pravidla obsaženého v článku 5 bude dané ujednání stále způsobovat významnou nerovnováhu mezi smluvními stranami, přichází na řadu test zneužívající povahy ujednání obsažený v čl. 3 odst. 1 [25].

90. Předkládající soud však může zvážit unijní právní předpisy upravující nekalé obchodní praktiky vůči spotřebitelům, které obsahují ustanovení zabývající se konkrétně klamavými informacemi, zejména čl. 6 odst. 1 písm. g) a čl. 7 odst. 2 směrnice 2005/29. Vzhledem k tomu, že tato směrnice nebyla předkládajícím soudem zmíněna a o její relevanci strany nediskutovaly, nebudu se této otázce dále věnovat.

91. Z toho vyplývá, že ujednání nemůže být prohlášeno za zneužívající na základě směrnice z roku 1993 jednoduše proto, že spotřebitel může nabýt dojem, že plnění určitého smluvního závazku je povinné, když dle skutečného znění daného smluvního ujednání toto plnění ve skutečnosti povinné není. S ohledem na test zneužívající povahy ujednání obsažený v čl. 3 odst. 1 je nezbytné prokázat, že dané ujednání způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, která v předmětné věci působila v neprospěch spotřebitele.

4. Ke třetí otázce

92. Svou třetí otázkou se předkládající soud táže, zda článek 5 směrnice z roku 1993 musí být vykládán v tom smyslu, že ujednání je nutno považovat za ujednání sepsané jasným a srozumitelným jazykem, pokud lze jeho právní účinky určit jen výkladem vnitrostátních právních předpisů, k nimž v okamžiku uzavření smlouvy neexistovala jednotná soudní rozhodovací praxe a taková praxe se nevyvinula ani v následujících letech, přestože znění tohoto ujednání je jinak jasné a srozumitelné.

23 – Mám za to, že tento požadavek transparentnosti se vztahuje pouze na čl. 4 odst. 2, podle kterého se posouzení zneužívající povahy smluvních ujednání netýká vymezení hlavního předmětu smlouvy, pokud jsou sepsána jasným a srozumitelným jazykem. Důvodem požadavku srozumitelnosti stanoveného v čl. 4 odst. 2 je totiž předpoklad, že spotřebitelé vzhledem k tomu, že se tato ujednání týkají hlavního předmětu smlouvy, vyjadřují svůj souhlas s ní na základě zohlednění tohoto předmětu. Proto na rozdíl od ostatních ujednání adhezní smlouvy, která spotřebitelé nečtou, není u ujednání týkajících se hlavního předmětu smlouvy pravděpodobné, že budou pro spotřebitele překvapivá. Ačkoli má tedy požadavek srozumitelnosti stanovený v čl. 4 odst. 2 stejný rozsah, jaký je zmiňován v článku 5 této směrnice, důsledky jeho porušení stejné nejsou, jelikož cíl sledovaný těmito dvěma ustanoveními je odlišný. V prvním případě je tímto cílem kontrola toho, že právě zmíněná domněnka je správná (tedy že spotřebitel byl skutečně schopen posoudit – na základě jasných, srozumitelných kritérií – ekonomické důsledky, které pro něj vyplývají z hlavního předmětu smlouvy), zatímco článek 5 má, dle mého názoru, za cíl určit, s ohledem na test zakotvený v čl. 3 odst. 2, jak je určité ujednání nutno vykládat.

24 – Viz rozsudek ze dne 26. února 2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, bod 73, a ze dne 20. září 2018, Danko a Danková, C-448/17, EU:C:2018:745, bod 61.

25 – Například viz rozsudek ze dne 9. července 2015, Bucura. C-348/14, nezveřejněný, EU:C:2015:447, bod 64.

93. Jak jsem již uvedl výše, článek 5 směrnice z roku 1993 stanoví, že „[v] případě smluv, v nichž jsou všechna nebo některá ujednání nabízená spotřebiteli předložena písemně, musí být tato ujednání sepsána jasným a srozumitelným jazykem.“ Z toho plyne, že znění daného ujednání by mělo obsahovat jasnou formulaci právních účinků, které toto ujednání vyvolává. Proto by jakékoli posuzování toho, zda je určité ujednání srozumitelné, mělo být přinejmenším v první řadě založeno na znění předmětného ujednání.

94. V projednávaném případě však předkládající soud poukazuje na případ ujednání, jehož znění je jasné, ovšem jeho právní význam byl zastřen existencí vzájemně rozporné judikatury týkající se výkladu předmětného ujednání.

95. Tuto otázku je proto nutno chápat jako otázku, zda existuje případná povinnost informovat spotřebitele o této vzájemně rozporné judikatuře, a to nad rámec povinnosti formulovat smluvní ujednání jasným a srozumitelným jazykem zakotvené v článku 5. V rozsudku ze dne 28. července 2016, Verein für Konsumenteninformation (C-191/15, EU:C:2016:612, bod 69), Soudní dvůr ve vztahu k ujednání, dle něhož se smlouva řídí právem členského státu, kde má sídlo prodávající nebo poskytovatel (obchodník), rozhodl, že „pokud jsou účinky takového ujednání určovány imperativními ustanoveními právních předpisů, je zásadní, aby obchodník o této právní úpravě informoval spotřebitele“.

96. Je ovšem třeba poznamenat, že směrnice z roku 1993 neobsahuje odkaz na žádnou takovou povinnost. Existence takové povinnosti je naopak v rozporu se zněním článku 5, ze kterého plyne, že základní informace o smlouvě musí být uvedeny přímo ve smlouvě samotné.

97. Kromě toho a bez ohledu na jakýkoli postoj, který Soudní dvůr případně zaujme ve vztahu k otázce, zda je v článku 5 zakotven samostatný test zneužívající povahy ujednání, já osobně pochybuji, zda lze článek 5 správně vykládat tak, že autorovi smlouvy ukládá širší povinnost upozorňovat spotřebitele na skutečný nebo potenciální dopad soudních rozhodnutí v souvislosti s výkladem těchto kogentních zákonných ustanovení. V této souvislosti lze zaprvé poukázat na to, že v pátém a šestém bodě odůvodnění směrnice se výslovně uvádí, že „obecně vzato, spotřebitelé v jednom státě neznají právní předpisy, které v jiných členských státech platí pro smlouvy o prodeji zboží nebo o poskytování služeb“ [26]. To samo o sobě naznačuje, že směrnice přinejmenším mlčky vychází z toho, že zatímco spotřebitelé zpravidla neznají právo zahraniční, je nutno u nich předpokládat, že mají dostatečnou znalost svého vlastního právního řádu, pokud jde o uplatňování spotřebitelských smluv.

98. Zadruhé, pokud by článek 5 směrnice z roku 1993 měl tento význam, pak by dotčeného dodavatele zboží nebo poskytovatele služeb potenciálně zatěžoval značným a vskutku vágním břemenem. Jak by se dalo od autora smlouvy očekávat, že bude poskytovat shrnutí nebo vysvětlení právních důsledků určitého ujednání, kterým se zabývala řada potenciálně vzájemně rozporných nebo nejednotných soudních rozhodnutí? Taková povinnost by mohla být obzvláště tíživá v zemích se systémem common law, kde velká část smluvního práva (byť jistě ne celá tato právní oblast) nevychází z ustanovení nějakého obecného kodexu (jako je tomu ve valné většině členských států) nebo zákona, nýbrž spíše z interpretace řady soudních rozhodnutí. Ovšem i v případě zemí kontinentálního práva (civil law), kde soudní rozhodnutí možná nejsou natolik klíčová pro chápání smluvního práva jako v systémech common law, by se taková povinnost mohla ukázat jako jen stěží splnitelná.

99. Zatřetí jakýkoli takový výklad článku 5 směrnice z roku 1993 by byl v praxi neproveditelný. Koneckonců, dvacátý bod odůvodnění uvedené směrnice předpokládá, že „by měla být spotřebiteli dána příležitost, aby si prověřil všechna ujednání […]“. Dalo by se uvažovat o tom, zda by se skutečně se vší vážností mělo uvažovat o tom, že by potenciální prodávající měli spotřebitelům – v důsledku rozsudku

26 – Kurzivou zvýraznil autor stanoviska.

ve věci Verein für Konsumenteninformation – poskytovat před uzavřením spotřebitelské smlouvy shrnutí soudních rozhodnutí. I kdyby měla být tato povinnost omezena na zásadní spotřebitelské nákupy [27], jako například uzavření zástavní smlouvy na nemovitost ve vztahu ke koupi domu, jako je tomu v projednávaném případě, lze si představit netrpělivost (o zmatení nemluvě), kterou by průměrný spotřebitel pravděpodobně dával najevo, pokud by byl konfrontován s něčím, co by připomínalo přednášku o základech smluvního práva vedenou nekvalifikovaným personálem. V každém případě platí, že pokud by záměrem směrnice bylo uložení takové dalekosáhlé povinnosti, očekával bych, že by to bylo řečeno zcela zřetelně.

100. Nemohu se proto ubránit myšlence, že Soudní dvůr se patrně bude muset vrátit k některým formulacím obsaženým v bodě 69 rozhodnutí ve věci Verein für Konsumenteninformation a tyto formulace zrevidovat.

101. Nepochybně je třeba se zaměřit na skutkové okolnosti tohoto rozhodnutí. Případ se týkal žaloby podané spotřebitelským sdružením, které zpochybnilo platnost některých ujednání obsažených ve standardizovaných kupních smlouvách uzavíraných elektronicky velkou nadnárodní internetovou maloobchodní společností Amazon s rakouskými spotřebiteli. Společnost Amazon neměla v Rakousku sídlo ani provozovnu. Jedno z těchto smluvních ustanovení jednoduše uvádělo, že se smlouva řídí lucemburským právem. Vůbec zde například chyběl odkaz na relevantní ustanovení nařízení Řím I [28], jejichž cílem je chránit spotřebitele při volbě práva. Toto ujednání dokonce ani nenaznačovalo, že zákonná práva přiznaná spotřebitelům rakouským právem nejsou volbou lucemburského práva nikterak dotčena.

102. Závěr, že takové ujednání je zneužívající povahy, je proto jen stěží překvapivý. Koneckonců, pokud existuje nějaký základní leitmotiv režimu ochrany zakotveného v nařízeních Brusel a Řím, je to právě to, že spotřebitelé by měli být chráněni proti působení smluvních ujednání koncipovaných tak, aby byli vyňati z působnosti právních řádů nebo systémů práva, které znají. Z tohoto pohledu představuje smluvní ujednání o použití lucemburského práva na rakouské spotřebitele bez zmínky o ochraně obsažené v nařízení Řím I vážící se k takové volbě práva téměř učebnicový příklad zneužívajícího ujednání obsaženého ve spotřebitelské smlouvě.

103. Domnívám se proto, že na právní názor Soudního dvora vyjádřený v bodě 69 rozhodnutí ve věci Verein für Konsumententinformation musí být nahlíženo ve světle těchto konkrétních okolností a na pozadí obecných skutečností platných pro ustanovení o volbě práva – a s tím nedílně spojenou ochranou spotřebitelů – která jsou obsažena v článcích 4, 6 a 9 nařízení Řím I.

104. Pokud je však nutno tento argument Soudního dvora chápat tak, že předpokládají existenci obecné povinnosti na straně prodávajícího nebo poskytovatele informovat spotřebitele o existenci kogentních ustanovení právních předpisů, pak se při vší úctě obávám, že takový závěr není možno podpořit. Ačkoli se Soudní dvůr formálně neřídí systémem precedenčních rozhodnutí, vzhledem k významu rozhodnutí ve věci Verein für Konsumententinformation se domnívám, že by bylo žádoucí, aby byl tento právní názor přinejmenším vyjasněn, či dokonce revidován.

105. V této souvislosti je třeba připomenout, že smluvní právo všech členských států obsahuje kogentní ustanovení právních předpisů, z nichž mnohá jsou výslovně určena k ochraně spotřebitelů. To nepochybně platí pro systémy kontinentálního práva (civil law), které jsou zavedeny ve velké většině členských států, jejichž vnitrostátní kodexy obsahují množství ustanovení takové povahy. Platí to však i pro právní systémy common law. Jak jsem již uvedl, v systémech common law vycházejí velké části smluvního práva z judikatury; přesto lze uvést řadu významných příkladů situací, kdy byla kogentní ustanovení tohoto druhu upravena zákonem.

27 – Rozlišení, které směrnice sama v každém případě nezná.

28 – Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I) (Úř. věst. 2008, L 177, s. 6).

106. Smluvní právo všech členských států tedy obsahuje širokou škálu kogentních ustanovení – od konkludentních ujednání týkajících se vhodnosti poskytovaného zboží a služeb pro zamýšlený účel na jedné straně až po zvláštní pravidla týkající se převodu nemovitého majetku na straně druhé. Nelze proto realisticky navrhovat, že spotřebitelé musí před uzavřením smlouvy být prodávajícím nebo poskytovatelem informováni o každém takovém jednotlivém kogentním ustanovení zákona. Proto je i navzdory tomu, že rozhodnutí ve věci Verein für Konsumententinformation vychází z myšlenky, že spotřebitelům by skutečně měla být poskytnuta možnost posoudit všechna smluvní ujednání, aby mohli ovlivnit jejich obsah [29], nutno mít za to, že Soudní dvůr nevyžadoval, aby byl spotřebitel upozorňován na všechna použitelná kogentní ustanovení právních předpisů, nýbrž pouze na ta, která mají přímý vliv na jeho souhlas.

107. Za těchto okolností a bez ohledu na zjevně širokou formulaci obsaženou v bodě 69 rozsudku ve věci Verein für Konsumenteninformation navrhuji, aby zaprvé byla informační povinnost stanovená Soudním dvorem v uvedeném rozsudku chápána jako povinnost omezená na konkrétní hypotézu zmiňovanou v daném případě, a sice na ujednání o volbě práva. Takové chápání tohoto rozsudku by bylo rovněž v souladu s pátým a šestým bodem odůvodnění směrnice z roku 1993, jež hovoří o nutnosti chránit spotřebitele, kteří většinou neznají právní předpisy v jiných zemích než ve své vlastní.

108. Zadruhé mám za to, že by bylo užitečné, aby Soudní dvůr objasnil, či dokonce revidoval formulaci v bodě 69 rozsudku ve věci Verein für Konsumenteninformation. V tomto ohledu navrhuji, aby Soudní dvůr rozhodl, že není-li zvláštních okolností v podobě takového ujednání o volbě cizího práva, jaké bylo předmětem sporu v uvedené věci, neexistuje žádná obecná povinnost, která by prodejcům zboží nebo poskytovatelům služeb ukládala, aby zákazníky před uzavřením smlouvy upozorňovali na existenci kogentních ustanovení právních předpisů takové povahy.

109. Pokud jde o předběžnou otázku, mám za to, že by jakákoli informační povinnost měla vyplývat ze směrnice 2005/29, nikoli ze směrnice z roku 1993, a že by se taková povinnost měla vztahovat jen na klíčové informace [30]. Tato povinnost by ovšem neměla být tak rozsáhlá, aby zahrnovala i přehled existující judikatury. Z toho v každém případě plyne, že existence vzájemně rozporné judikatury sama o sobě nestačí k vyvození závěru, že smluvní ujednání, které na tuto judikaturu neodkazuje, je pro účely článku 5 směrnice z roku 1993 nesrozumitelné.

5. Ke čtvrté otázce

110. Podstatou čtvrté otázky předkládajícího soudu je, zda musí být bod 1 písm. m) přílohy směrnice z roku 1993 vykládán tak, že se vztahuje na smluvní ujednání, které nebylo sjednáno individuálně, pokud straně, která uzavírá smlouvu se spotřebitelem, poskytuje právo jednostranně určit, zda je plnění spotřebitele v souladu se smlouvou, a to i dříve než kterákoli ze smluvních stran splní jakýkoli závazek.

111. V tomto ohledu je potřeba připomenout, že bod 1 písm. m) přílohy směrnice z roku 1993 se týká ujednání, jejichž předmětem nebo účinkem je poskytnout prodávajícímu nebo poskytovateli právo určovat mimo jiné, zda „dodané zboží nebo poskytnutá služba“ je v souladu se smlouvou, nebo výlučné právo vykládat kterékoli smluvní ujednání. Z použití slov „dodané zboží nebo poskytnutá služba“ je však zřejmé, že bod 1 písm. m) přílohy neodkazuje na všechny smluvní závazky vyplývající ze smlouvy, nýbrž spíše jen na ty, které se vztahují k otázce, zda předmětné zboží bylo dodáno, resp. služby poskytnuty v souladu se smlouvou. Pokud by byl totiž bod 1 písm. m) zamýšlen tak, aby se vztahoval na veškeré závazky vyplývající ze smlouvy, byla by unijním normotvůrcem patrně použita jiná slova než „zboží“ a „služba“.

29 – Viz body 63 a 68.

30 – Obdobně viz rozsudek ze dne 7. září 2016, Deroo-Blanquart, C-310/15, EU:C:2016:633, bod 48.

112. Proto tedy ujednání, jež „straně, která uzavírá smlouvu se spotřebitelem, poskytuje právo jednostranně určit, zda je plnění spotřebitele v souladu se smlouvou“, nespadá jako takové do působnosti bodu 1 písm. m) přílohy směrnice z roku 1993, přestože za určitých okolností může představovat zneužívající smluvní ujednání ve smyslu ustanovení čl. 3 odst. 1 uvedené směrnice z důvodu skutečnosti, že téměř ze své podstaty způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy.

113. Dovoluji si proto zopakovat, že bod 1 písm. m) se vztahuje pouze na ujednání, která poskytují prodávajícímu nebo poskytovateli výlučné právo určovat, zda dodané zboží nebo poskytnutá služba jsou v souladu se smlouvou, a nepokrývá plnění smlouvy obecně.

IV. Závěry

114. Vzhledem k předcházejícím úvahám navrhuji, aby Soudní dvůr na otázky položené Fővárosi Ítélőtábla (regionální odvolací soud v Budapešti, Maďarsko) odpověděl takto:

„1) Bod 1 písm. q) přílohy směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. 1993, L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288; oprava v Úř. věst. 2016, L 303, s. 26) musí být vykládán v tom smyslu, že nepředstavuje obecný zákaz každého smluvního ujednání, které nebylo individuálně sjednáno a jehož účelem nebo účinkem je obrácení důkazního břemene v případě, že by toto břemeno měla dle použitelného práva přirozeně nést druhá strana.

2) Článek 3 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že zakazuje jako zneužívající takové smluvní ujednání, jehož účinkem je omezení nebo vyloučení přístupu spotřebitele ke způsobu řešení sporů. Naproti tomu smluvní ujednání, na základě kterého může spotřebitel důvodně předpokládat, že musí splnit smlouvu v celém rozsahu a způsobem a v rozsahu požadovaných věřitelem, a to i tehdy, je-li to ze strany spotřebitele zpochybňováno, ovšem není zneužívajícím smluvním ujednáním pro účely čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13.

3) Článek 5 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že se absence jednotné soudní rozhodovací praxe vnitrostátních soudů co do výkladu konkrétního standardního ujednání nestačí sama o sobě k vyvození závěru, že toto ujednání nebylo sepsáno jasným a srozumitelným jazykem ve smyslu tohoto ustanovení.

4) Bod 1 písm. m) přílohy směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že se nevztahuje na smluvní ujednání, které nebylo individuálně sjednáno a které straně, jež uzavírá smlouvu se spotřebitelem, poskytuje právo jednostranně určit, zda je plnění spotřebitele v souladu se smlouvou. Za určitých okolností však ujednání tohoto druhu může být považováno za ujednání v rozporu s ustanoveními čl. 3 odst. 1 směrnice.“